

Papierová nábytková alternatíva

P. Daniel: Alternative of Paper Furniture. Život. Prostr., Vol. 38, No. 4. 194 – 197, 2004.

In spite of the fact that paper is used as a material for furniture production for about 250 years, it still maintains the attribute 'alternative'. The reasons for using paper were diverse and they were conditioned by different circumstances from social circumstances up to technological experimentation. At the beginning it was used as a cheap replacement of the expensive wooden carved furniture, later for its specific properties or as a substitution in war-times. Only in the second half of the twentieth century the paper furniture is regarded with favour by designers. The use of paper in furniture production has its place among other commonly used materials not only for its variety and wide expressional scale but also for its functional and environmental properties. Apparently, paper furniture will not become a mass product but in certain cases it will compete with the so called 'normal' furniture.

Napriek tomu, že papier sa používa ako materiál na výrobu nábytku najmenej 250 rokov, stále si zachováva prívlastok alternatívny. Dôvody jeho použitia boli rôznorodé a podmienené mnohými okolnosťami, počnúc spoločenskou situáciou až po individuálne technologické experimentovanie s možnosťami materiálu.

Umenie výroby ozdobných predmetov z papierovej drviny *papier mâché* priniesli z Orientu do Anglicka francúzski prisťahovalci v sedemnástom storočí. Tam bola známa technológia lisovania a tvarovania papieroviny do podoby malých krabíc a nádob. Inovačné použitie pôvodnej technológie na výrobu pozlátených nástenných konzol a ornamentálnych zrkadiel v polovici osemdesiatych rokov bolo jasným odklonom od tradičnej produkcie. Išlo pravdepodobne o *prvé použitie* papiera ako materiálu na výrobu produktov nábytkového charakteru. Vrchol popularity výrobkov z papieroviny predstavuje polovica devätnásteho storočia, keď sa na londýnskej Svetovej výstave (1851) objavilo veľké množstvo takéhoto nábytku. Bol to skôr podvod, ako uvedoméle použitie papiera na bytové zariadenie, pričom lisovaný papierový masív bol *náhradou z ekonomických dôvodov*. Konštrukcia nábytku v mnohých prípadoch nezohľadňovala vlastnosti materiálu, len kopírovala predlohy vyrobené z dreveného masívu.

Na začiatku dvadsiateho storočia sa už papier používal ako konštrukčný materiál na výrobu výplňových plošných prvkov. Na rozdiel od vtedy používaných masívnych drevených dosiek, ktoré sa často vplyvom vlh-

kosti a vysušenia deformovali, bola homogénna papierová doska *konštrukčne výhodnou alternatívou*. Pevnosť papiera naplno využila až spoločnosť Lloyd-Loom-Möbel, ktorá od r. 1922 vyrábala vypletaný nábytok. Tajomstvo jeho kvality spočívalo v napnutí osnovy na drevenú kostru a vypletení papierovým špagátom. Vznikli pohodlné, elastické a veľmi ľahké kreslá s dlhou životnosťou, ktorými sa zariaďovali hlavne vily, jachty, reštaurácie i prvé vzducholode.

Počas druhej svetovej vojny bola papierová surovina *núdzovou alternatívou*. Sisalové vlákna sa stali v USA nedostatkovým tovarom a v tradičných kobercoch sa nahrádzali papierovým špagátom. Povojnové Fínsko, ako najchudobnejšia časť vtedajšej Európy, využilo umenie improvizácie a vynaliezavosti svojich dizajnérov, ktorí pre nedostatok akýchkoľvek základných surovín navrhovali výrobky z papiera a papierových nití. Z papiera vyrábali aj posteľné obliečky, šaty, kabáty, koberce a svietidlá.

Skutočný materiálový pôvab papierového nábytku objavila Európa až v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. Hospodársky zázrak, uvoľnenie morálky a bezhlavý konzum boli tou správnou platformou na vznik nábytku ako jednorazového produktu. Toto obdobie popkultúry a antidizajnu narábalo s papierom ako ideálnym materiálom vyjadrujúcim jeho filozofiu. Papierový nábytok sa stáva *symbolom konzumnej spoločnosti*.

Napriek prevahe racionalizmu a ekologického dizajnu veľa avantgardných dizajnérov nábytku pokračo-

Skladba prvkov využitých ako *knižnica* (vľavo) vďaka rovnocennosti oboch pohľadových strán rieši problém umiestnenia. Plnohodnotne sa uplatní pri stene alebo ako deliaci prvok v priestore nastohovaním do veže alebo steny. Konvexné (vyduté) prehnutie slúži hlavne v prípade police neúplne naplnenej knihami, ktoré by sa bez ďalšej opory zrútili. Na sedenie možno použiť prvok jednotlivo ako *stoličku bez operadla* (vpravo) s výškou sedenia 450 mm, preklopením nabok získame *polovysokú stoličku* vysokú 600 mm. S doplnkovou sklenenou doskou slúži prvok ako *stôl* s rôznymi možnosťami využitia.

valo v skúmaní potenciálu antidizajnu. Záujmy tohto hnutia sedemdesiatych rokov boli, na rozdiel od komerčných cieľov šesťdesiatych rokov, politicko-sociálne. Produkcia papierového nábytku ako *experimentu* sa však obmedzila len na Ameriku, kde na scénu s takýmto nábytkom vstúpil na konci šesťdesiatych rokov najvýraznejší tvorca Frank O. Gehry. Inšpirovaný vrstevnicami terénu urbanistických modelov vytvoril na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov sériu nábytku určeného na masovú produkciu. Tá využívala jednoduchú technológiu vrstvenia rovnakých výsekov vlnitej lepenky do nápaditých blokov. Neskôr sa k návrhom papierového nábytku vrátil, tentoraz však limitovanou, sochársky formovanou kolekciou vytvorenou vrstvením papierových voštín používaných na výplň dverí.

V polovici osemdesiatych rokov, v období vrcholicej postmodernity, po krátkej prestávke zaznamená-

vame v Európe nové pokusy s papierovým nábytkom. Podnietilo ich silnejúce *ekologické hnutie*, tentoraz prevažil fakt, že ide o ekologický a ľahko recyklovateľný materiál. Dizajnéri v tomto období vytvárali, na rozdiel od svojich predchodcov, kompletný nábytkový sortiment na každodenné použitie, zahrňajúci vybavenie pre byty aj kancelárie. Snažili sa rúcať dogmy o nábytkovom dizajne a svoju tvorbu prezentovali ako hravú provokáciu.

Začiatkom deväťdesiatych rokov, okrem výraznejšie rezonujúcich požiadaviek na recykláciu, separovateľný zber a ochranu životného prostredia, demografi definovali novú rodinu: jednočlenná domácnosť s nomádskym spôsobom života. Pod vplyvom týchto tendencií sa organizovalo viacero workshopov na tému uplatnenia recyklovaného papiera v nábytkárskom priemysle. Výsledkom boli väčšinou individuálne rie-

Znásobením prvkov vedľa seba vytvoríme rytmizovanú *lavicu* s modulom sedenia 600 mm

šenia, bohaté na nové konštrukčné princípy, ale bez mimoriadneho uplatnenia v praxi. Na trh sa dostali prvky vyseknuté z jedného plátu vlnitej lepenky a formované prelamovaním, pričom vzniknuté lomenice sa fixovali vlastnými záložkami alebo prepichnutím dreveným prútom. Tento jednoduchý dizajn umožňujúci prepravovať nábytok v dvojrozmernej forme vniesol novú kvalitu do názoru na výzor papierového nábytku.

Podstata ani dôvody navrhovania papierového nábytku sa v súčasnosti v zásade nemenia. Na rozdiel od predchádzajúceho obdobia je zmena len v oslovení spotrebiteľa a v distribúcii tovaru k nemu. Nábytok sa ponúka prostredníctvom webových stránok s globálnym pokrytím a je intervenciou samotných dizajnérov na poli obchodu bez doteraz potrebného obchodného medzičlánku. Internetový predaj nepotrebuje obchodné priestory, ani nákladné katalógy, zrýchľuje a zjednodušuje možnosti výberu.

Nároky súčasného spotrebiteľa nie sú mimoriadne odlišné od predchádzajúcich období. Papierový nábytok nachádza uplatnenie vo všetkých typologických nábytkových kategóriách, preto jeho určité odlišenie môžeme dosiahnuť práve kategorizovaním pomocou cieľových skupín spotrebiteľov, ktorých ku kúpe motivujú rôznou intenzitou racionálne alebo emocionálne dôvody. V praxi sa, samozrejme, vyskytujú rôzne kombinácie týchto dôvodov. Papierový nábytok je určený:

- **Dočasne sociálne slabším spotrebiteľom ako štartovací nábytok.** Je to prvý nábytok pre mladé rodiny,

ale rovnako aj pre čerstvo rozvedených, prvá kancelária pri počiatkoch podnikania. Nábytok je zaujímavý hlavne nízkou cenou, ktorá je často dizajnéromi zdôrazňovaná ako významné sociálne kritérium. Cena môže byť oproti nábytku z tradičných materiálov polovičná až desiatinná, v závislosti od prevedenia. Do tejto skupiny však nepatria dlhodobo sociálne odkázaní ľudia.

- **Spotrebiteľom, ktorí často migrujú.** Nábytok vyhovuje spôsobu života príslušníkov mladších generácií, ktorí neustále menia trvalé bydlisko v ceste za prácou, priateľmi, zážitkami a podobne.

- **Spotrebiteľom používajúcim špecifický nábytok len určité, väčšinou presne vymedzené obdobie.** Hlavnú skupinu tvoria deti a študenti, v menšej miere sa nábytok používa na zariadenie dočasných prevádzok, zabezpečenie predvolebnej kampane, výstavných akcií a podobne. Pri rozhodovaní o kúpe vystupuje do popredia hlavne životnosť výrobku vo vzťahu k funkcii – programovaná životnosť výrobku.

- **Na pokrytie jednorazových veľkých objemov mobiliáru,** ako je zabezpečenie masových kultúrnych alebo športových akcií, humanitnej pomoci pri nešťastiach a podobne. Veľkosériová výroba je mimoriadne rýchla (celý proces vyseknutia nábytku z platne vlnitej lepenky trvá niekoľko sekúnd), má nízke prepravné náklady (nábytok je mimoriadne ľahký a v dvojrozmernej forme), minimálnu montáž (nevyžaduje zaškolenie pracovníkov a ani žiadne náradie) a po skončení

životného cyklu je nábytok recyklovateľný, prípadne poslúži ako palivo.

• *Na vytvorenie imidžu jednotlivca alebo spoločnosti*, ako predmetu – symbolu vyjadrujúceho hlavne nekonvenčnosť ľudí pracujúcich v kreatívnych odvetviach. Pretože predmety priemyselnej výroby sú čoraz väčšími zaťažené znakovou hodnotou, stávajú sa symbolmi, pomocou ktorých komunikujeme s inými, a takto si vymieňame informácie o našom statuse. Títo spotrebiteľia síce tvoria početne nevýraznú skupinu, ale práve ich prostredníctvom sa tieto produkty zviditeľňujú a propagujú.

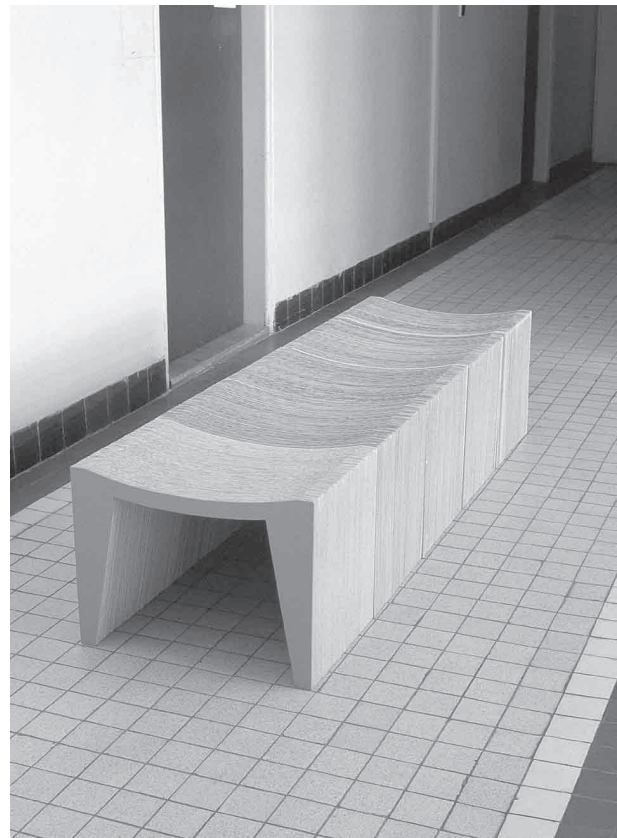
• *Spotrebiteľom skutočne environmentálne zmýšľajúcim*. Tí ale nepatria aj do skupiny image. Naplnenie etických kritérií nie je len vecou dizajnéra, ale postoj k produktu vyjadruje jeho kúpou aj spotrebiteľ.

• *Spotrebiteľom komplexne vnímajúcim všetky súvislosti*. Ide hlavne o zberateľov umenia a dizajnu.

Hoci je papier produktom technologického procesu s definovanou (normovanou) kvalitou, stále si zachováva vlastnosti živého materiálu s pravidlami, ktoré musí každý dizajnéra, ale aj spotrebiteľ, rešpektovať. Jeho zákonitosti správania sú pre potreby návrhu viac z oblasti empirie, pričom navrhovanie zvyčajne prináša celkom prirodzenú okamžitú nevyhnutnosť experimentovania. Pre možnosti tvarového sformovania, limitovaného konštrukčným princípom, mnohokrát platí, že *funkcia sleduje formu*. Papierový nábytok v sebe skrýva aj neustále napätie medzi ručnou výrobou s charakterom umeleckoremeselného diela a strojovou produkciou s obrovskými výrobnými rýchlosťami. Táto oscilácia na hrane individuálneho a veľkosériového je pre papierový nábytok asi najtypickejšia. Perspektíva vývoja sa bude odvíjať od nových technológií papierenského priemyslu, ale nepochybne aj príbuzných odvetví, ktoré vyvíjajú progresívne technológie na báze papiera, ako sú stavebné systémy a podobne.

Akýkoľvek dokonalý návrh bez kvalitného marketingového zámeru je len ideou s pochybným výsledkom. Nevyhnutnou súčasťou je okrem vlastného výtvarného a technického zvládnutia úlohy aj vystihnúť potreby spotrebiteľov, a pritom vytvárať kultivované riešenia bez nadbiehaniu nevkusu. Konečný výsledok ovplyvňuje aj predchádzajúca skúsenosť trhu. Slovensko zatiaľ nepatrí medzi krajiny, v ktorých by sa prejavil výraznejší záujem o papierový nábytok. Je to pravdepodobne aj vinou slabej ponuky trhu.

Použitie papiera na výrobu nábytku má svoje miesto medzi ostatnými zaužívanými materiálmi nielen pre jeho rozmanitosť a širokú výrazovú škálu, ale aj pre jeho výnimočné vlastnosti. Jednostranné vnímanie a interpretácie tohto materiálu ako lacného, jednorazového, utilitárneho alebo extravagantného je nepodstat-

Prvky naukladané za sebou vytvoria *pohotovostné ležadlo* na krátkodobé odpočinutie. Jemný previs pomáha pri šírke 600 mm dosiahnuť dostatočný pocit bezpečia pred pádom z lôžka.

né. Jediné, čo je dôležité, je skutočnosť, či má šancu naplniť predstavy užívateľa a uspokojovať jeho potreby. Papierový nábytok tento potenciál má.

Literatúra

- Daniel, P.: Papier a nábytková tvorba. Dizertačná práca. Fakulta architektúry STU Bratislava, 2000.
 Mallalieu, H.: Ilustrované dejiny starožitností. INA Bratislava, 1997.
 Martens, B.: Möbel aus Karton. Technische Universität Wien, 1993.
 Petránsky, L.: Teória a metodológia designu. TU Zvolen, 1994.

Foto: autor

Ing. arch. Peter Daniel, PhD., Ústav architektúry II, Fakulta architektúry Slovenskej technickej univerzity, Nám. slobody 19, 812 45 Bratislava, peter.daniel@stuba.sk